

TÝDEN ČEŠTINY VE SVĚTĚ 2015

Začátek srpna byl i letos věnován českému jazyku — v Praze se v rámci Týdne češtiny ve světě uskutečnily dvě mezinárodní konference: Heritage Schools and Diaspora 3. srpna 2015 ve Valdštejnském paláci a VII. mezinárodní konference zástupců Českých škol bez hranic 4. srpna 2015 v Toskánském paláci. První konferenci uspořádala Stálá komise Senátu Parlamentu ČR pro krajany žijící v zahraničí, Výbor Senátu Parlamentu ČR pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice a Česká škola bez hranic (ČŠBH) jako odborný partner. Druhá konference se konala pod záštitou Ministra zahraničních věcí České republiky.

Obě konference se tematicky podobaly, překrývaly a doplňovaly: odborný program byl zaměřen na koncepci udržování mateřského jazyka v zahraničí jako nástroje zachování kulturního a historického dědictví státu, na přínos bilingvismu, přístup k diasporám, stav a vývoj výuky českého jazyka v zahraničí prostřednictvím českých škol, na srovnávání a výměnu zkušeností subjektů, které se zabývají stejnou nebo podobnou problematikou apod. V odborném metodickém a lingvistickém programu zazněla řada zajímavých příspěvků a podnětných, aktuálních i praktických informací z oblasti moderní výuky češtiny pro nerodilé mluvčí; mluvilo se např. o ekonomicko-kulturním přínosu české diaspory pro Českou republiku, o vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem v českých školách, o přípravě učitelů na výuku češtiny jako cizího jazyka apod. Stručně se zde zmíníme o některých vybraných tématech a myšlenkách; plné znění příspěvků bude k dispozici na internetových stránkách <www.csbh.cz>.

Historie českého (a československého) organizovaného školství v zahraničí začíná po vzniku samostatného státu v roce 1918 (i když existovaly jednotlivé krajské školy již před 1. světovou válkou v USA a Rusku); největšího rozmachu dosáhly české školy v období první republiky — tehdy existovaly tři typy menšinových škol: doplňovací, soukromé, úplné a státní/veřejné (blíže viz I. Ďatko). Potřeby rozvoje českých škol v zahraničí souvisejí s migračním pohybem obyvatel. Ten je v současné době zcela běžným jevem. Etnologický ústav AV ČR právě dokončuje výzkum zaměřený na analýzu migračního chování českých občanů po roce 1989 včetně mj. významu výuky českého jazyka v zahraničí jako sjednocujícího prvku české komunity u současných krajanů (S. Brouček). Jak se nověji ukazuje, migrační toky začínají mít i pozitivní dopady pro Českou republiku, na odchod Čechů do zahraničí nelze déle hledět jen jako na ztrátu (brain-drain), ale i jako na zisk (brain-gain); tento posun v pohledu je podstatný (O. Svoboda).

V souvislosti s rostoucí migrací také narůstá význam České školy bez hranic.¹ Od svého vzniku v roce 2003 se počet ČŠBH z původních tří více než zdvojnásobil: v roce 2015 existuje 8 škol v 11 výukových centrech, navštěvuje je kolem 1200 žáků (předškolního a školního věku, někde se vzdělávají i dospělí). Jsou to školy typu tzv. Heritage Schools, čeština v nich užívaná se tak označuje jako heritage language (L. Slavíková-Boucher). ČŠBH připravuje učebnici češtiny speciálně určenou pro žáky ČŠBH a pro

1 Blíže o ČŠBH viz Bozděchová, Ivana (2014): České školy bez hranic — letní setkání v Praze. *Bulletin ČSÚZ*, srpen 2014, s. 14–15.

další děti vyrůstající v bilingvním prostředí. Tyto učební materiály mj. propojují jazykové učivo s prvoukou (A. Herbsová).

Čeština se v zahraničí vyučuje i na univerzitní úrovni, a to především díky programu MŠMT na podporu českého kulturního dědictví v zahraničí. Jeho prostřednictvím jsou na zahraniční univerzity vysíláni lektori českého jazyka a literatury, zároveň se v rámci tohoto programu vysílají také učitelé češtiny ke krajanským komunitám. V současné době takto působí lektori češtiny ve 25 zemích na 46 lektorátech čtyř kontinentů a 13 učitelů u krajanů v Evropě, Jižní Americe, USA a Austrálii (I. Tatarková). Český jazyk a literaturu poskytují žákům ve vzdělávacím programu také Evropské školy (D. Musilová). Výuka mateřského jazyka a uchování národního povědomí je jednou z hlavních priorit tohoto nadnárodního multikulturního a mnohojazyčného systému, jehož součástí je Česká republika od roku 2005.²

Výuka češtiny patří mezi priority také v Českých centrech v zahraničí; jazykové kurzy češtiny probíhají v 16 centrech, v 9 z nich dokonce mohou úspěšní studenti složit certifikovanou zkoušku z češtiny (T. Ondrašíková). To umožňuje spolupráce Českých center s Ústavem jazykové a odborné přípravy UK v Praze (ÚJOP), který nabízí vykonání této zkoušky v pěti úrovních podle SERRJ. V současné době ÚJOP vedle výuky češtiny rozšiřuje své aktivity především o výuku metodiky češtiny jako cizího jazyka, on-line kurzy češtiny a jazykové testování (D. Hůlková Nývtová). Jednou z novinek práce ÚJOP je on-line vyhledávací platforma projektu MERLIN (Multilingvální platforma pro evropské referenční úrovně); jde o soubor písemných produkcí nerodilých mluvčích češtiny, italštiny a němčiny. Lze v ní vyhledávat konkrétní jazykové jevy a chyby. V korpusu jsou zařazeny texty z certifikovaných zkoušek úrovně A1–C1, ohodnocené vzhledem k těmto úrovním; v češtině jich je asi 450. Korpus mohou prakticky využívat učitelé ve výuce nebo autoři při tvorbě výukových materiálů a učebnic (P. Pečený).

Podobnými metodickými otázkami výuky češtiny jako cizího jazyka se zabývají také české školy v České republice, kam chodí žáci, jejichž mateřštinou není čeština. Jednou z institucí, která se vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) u nás věnuje, je META — Společnost pro příležitosti mladých migrantů (L. Radostný). Sociální poradenství pro cizince a kurzy češtiny poskytuje od roku 2013 dále také Centrum pro integraci cizinců (CIC); hlavním typem jejich programů jsou nízkoprahové kurzy, pro něž CIC poskytuje i metodické kurzy učitelům (L. Pavelková).

V komunikačně orientované výuce češtiny se nabízí řada nových přístupů k jevům v (tradičně pojatých) učebnicích mnohokrát popsáným. Smysluplné je to tam, kde případné změny a novátorství prospívají praktickému využití — to bývá i motivací změn. Tak k zamyšlení o neměnnosti stojí (jak praxe naznačuje) např. tradiční vzory pro skloňování podstatných a přídavných jmen ve výuce češtiny jako cizího jazyka. Myšlenka revize vychází z možnosti zapojovat vzory do minimálního komunikačního kontextu a vytvářet z nich smysluplné kolokace a modelové věty, což dosavadní *pán, hrad, žena, růže, město, moře, mladý, jarní* atd. neumožňují (L. Holá).

2 O Evropských školách viz Bozděchová, Ivana (2014): České předsednictví v Nejvyšší radě Evropských škol. *Bulletin ČSÚZ*, říjen 2014, s. 15–17; Bozděchová, Ivana: Předsednictví ČR v Nejvyšší radě Evropských škol a spolupráce s UK v Praze. *SALi*, 6(2), s. 164–165.

Obě mezinárodní konference nabídly účastníkům — několika desítkám učitelů češtiny v zahraničí — užitečné inspirace, praktické náměty i příležitost vzájemně se poučit, poradit, seznámit a motivovat. Vzhledem k aktuálnosti a každodenně vzrůstající potřebnosti probírané tematiky je obsahová i časová symbióza obou akcí vítaná a výhodná. Jako doplňkový program proběhla v rámci Týdne češtiny ve světě ještě metodická školení pro pedagogy, zaměřená např. na čtení a psaní s bilingvními dětmi, základy aplikované pedagogiky a psychologie, hodnocení a sebehodnocení žáka apod. V těsné návaznosti na tyto konference pak 6. srpna 2015 uspořádal Dům zahraniční spolupráce již 7. společné setkání učitelů u krajanů a lektorů češtiny v zahraničí; jako obvykle bylo při něm představeno nové (tedy sedmé) číslo časopisu *Krajiny češtiny*. Tento elektronický časopis vychází v rámci Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí a slouží jako komunikační platforma především ke sdílení informací, metod a přístupů k výuce mezi učiteli u krajanů a lektory českého jazyka a literatury na zahraničních vzdělávacích institucích; přispívat do něj mohou i další zájemci o problematiku výuky češtiny v cizině.

Ivana Bozděchová